

van het publiek is gebracht. Ook mag de Vereniging SRL-gelei aanduiden als een dubieus produkt.

Het hof wijst het door VSM gevraagde algemene verbod tot het doen van soortgelijke of onrechtmatige mededelingen af.

Ook behoeft de Vereniging niet een rectificatie in het Pharmaceutisch Weekblad te plaatsen. Tenslotte wordt ook het door VSM gevraagde voorschot op de schadevergoeding door het hof afgewezen, omdat niet kan worden vastgesteld dat VSM als gevolg van enkele niet-toegestane uitlatingen schade heeft geleden

-H. de Vries, secretaris.
15 december 1995.

Oude dokterswijsheid

(uit De Gelderlander)

door: ANTON VAN HOOFF

Natuurlijk snap ik niets van de alternatieve geneeswijzen, maar er valt ook niet veel te begrijpen, dat begrijp ik althans uit de talrijke reacties op mijn kolom 'Gezond doktersverstand' van 9 september. Niet alleen via 'Mijn Mening' werd ik gekapitteld, ook langs directe wegen werd ik bestookt met vinnige telefoontjes, brieven en pakken documenten. Het blijft verbazingwekkend hoeveel geloof er buiten de kerk bestaat. Er is natuurlijk niets mis met geloof, zolang het maar als zodanig wordt onderkend. Dus als iemand mij vraagt begrip te hebben voor iemand die zijn toevlucht neemt tot alternatieve geneeswijzen omdat hij is 'uitgedokterd', dan knik ik. Natuurlijk, nood leert geloven en hopen.

Maar wat nooit mag gebeuren, is dat de priesters van de moderne 'heilgodsdiensten' de witte jas van de wetenschap aantrekken. En daarnaar hunkeren ze zo. Dat blijkt niet alleen uit het medische abracadabra dat ze spreken, ze beroepen zich ook graag op hun ervaring en op de ouderdom van hun speciale leer. Mij zeggen zulke argumenten echter niets. Geef mij in plaats van al die wonderbaarlijke genezingen slechts dat ene dubbelblinde experiment waarin de werking van uw therapie werd bewezen, zo blijf ik de alternatieve medische sekten uitdagen. Ja, nee, maar we erkennen de 'officiële' medische wetenschap juist niet. Wij hebben de wijsheid van eeuwen achter ons. Hebt u daarvoor dan geen recept? Nou, eigenlijk nee. Als (klassiek) historicus zeg ik: geschiedenis is geen argument. Het is niet te ontkennen dat de opeengehoopte ondervinding van vele menselijke generaties behandelwijzen hebben opgeleverd die in het licht van moderne inzichten zo gek nog niet zijn.

Zo is het niet onzinnig een zoute haring op een wond te leggen omdat zout - weten we nu - een zekere ontsmettende werking heeft. Om dezelfde reden was het niet zo gek - hoewel onsmakelijk - om een lap nat te maken met urine en die op de oude te leggen. De volks-geneeskunde maakt echter de overstap naar magie als zij aan de eigen urine de beste werking toeschrijft. Oude wijsheid betekent helemaal niets. Wat zegt het als reeds de oude Egyptenaren eenzelfde waanidee hadden? Met alle respect voor de oud-

Griekse wetenschap: ik zou mij niet graag laten behandelen door een Hippikratische arts die het evenwicht van mijn vier lichaamssappen probeert te herstellen, door pappen, nathouden en

aderlaten. Voor therapieën hebben de oude artsen ons niets te leren, maar de moderne gezondheidspriesters zouden zich moeten houden aan de gezonde principes van hun voorgangers.

Met instemming heb ik onlangs in de zon van Hellas zitten lezen in een goedkope Duitse selectie uit de enorme collectie geschriften die op naam staan van Hippokrates, de oerarts. (Reclam 9319, DM 14.00) Natuurlijk staat de artseneed erin en de beroemde verhandeling over de vallende ziekte waarin de beginzin als een klarenstoot van de rede klinkt: 'Met de zogenaamde heilige ziekte zit het zo: zij is naar mijn overtuiging helemaal niet goddelijker of heiliger dan de andere, maar zoals de andere ziekten heeft ook zij een natuurlijke oorzaak waaruit zij ontstaat...' Wat dan volgt, is volstrekte onzin: opeenhopen van slijm in de hersens zouden ten grondslag liggen aan de ziekten. De voorgestelde behandelingen zijn al even idioot, maar zij berusten - en dat is het wezenlijke punt - op een redelijke verklaring. Nog enthousiaster werd ik bij de lezing van een ander werk. Het heet eenvoudig 'Over het vak'.

Daarin wordt betoogd dat het de taak is van iedere vakman nuttige, nieuwe dingen te ontdekken door middel van de rede. Een arts nu is een vakman, die de oorzaken van ziekten moet opsporen en op grond van de oorzaak een behandeling uitdenken. Want alle ziekten hebben een oorzaak. Als men zegt dat een ziekte spontaan geneest, zegt men niet meer dan dat men niet weet waardoor de ziekte is ontstaan en weer verdween. "Want bij alles wat gebeurt, kan men een oorzaak vaststellen, waarom het gebeurt. In dit 'waardoor' blijkt dat het spontane niet bestaat, maar slechts een leeg woord is. Het doktersvak echter bewijst in het aanwijzen van het 'waardoor' en in het voorzien van de afloop zijn bestaansrecht en zal dat altijd doen" (Peri technes 6). De strijkers, magnetiseurs, kruidenmengers, gifverduuners en andere kwakzalvers mogen van mij hun gang gaan, maar laten echter artsen zich houden aan de oude dokterswijsheid.

Noot van de redactie: Van Hooff verwijst hier naar een eerdeere, net als deze in *De Gelderlander* verschenen, column die gewijd was aan het alternatief-geneeskundig centrum, dat de directeur van het Nijmeegse Canisius Wilhelmina Ziekenhuis op zijn terrein heeft opgericht. Lees ook het *Actieblad* van september 1995, pagina 12.

Introductie en ontvangst van homeopathie in Nederland in de negentiende eeuw (II)

Dr. M. Gijswijt-Hofstra

Pas in de jaren 1850, in de tweede periode van publicitaire activiteiten, vernemen we van steun uit de hogere kringen, vooral in Utrecht, waar in 1856 de Duitse homeopathisch geneesheer C.G. Kallenbach 'op aandrang van vele hooggeplaatsten' was aangetrokken. Volgens een anonieme, in 1857 te Utrecht uitgegeven brochure had de homeopathie in Nederland de laatste tien jaar meer ingang gevonden en ondervond deze geneeswijze thans in de meeste provincies 'de levendigste belangstelling'. Vanuit Utrecht werden ook de eerste pogingen ondernomen om de via nieuwe medische wetgeving dreigende achteruitgang van de positie van de homeopathie te voorkomen. Maar het was Rotterdam dat zich in de jaren 1850 ontwikkelde tot het zwaartepunt van Nederlandse steun voor de homeopathie. In deze havenstad werd in 1857 de Vereeniging van Voorstanders der Homoeopathie opgericht. Deze Vereeniging zette zich energiek in voor de homeopathische zaak en slaagde er al spoedig in drie homeopathische geneesheren, onder wie twee Duitsers, aan te trekken.

Hoe kwam het dat de homeopathie zich toen in Rotterdam zo voorspoedig ontwikkelde? Wie waren de vroege Rotterdamse bekeerlingen tot de homeopathie, hoe waren zij in aanraking gekomen met deze geneeswijze, en hoe bevorderden zij de homeopathische zaak? En, zo kan men zich afvragen, waarom werd de homeopathie juist in Rotterdam toentertijd zo populair?

Het is niet eenvoudig om het antwoord op dergelijke vragen te vinden. Zoveel is duidelijk dat vooral leken, niet-medici, althans in dit stadium een cruciale rol hebben gespeeld.

Voor het traceren van deze leken vormen, zoals gezegd, patiëntenboeken van homeopathische artsen een uitermate nuttige bron. Dit geldt ook voor de vroege Rotterdamse clientèle van de homeopathie die haar heil zocht bij de Nederlands sprekende baron Clemens Maria Franz von Bönninghausen te Münster. Zijn *Krankenjournal*e bevatten 288 in Nederland wonende patiënten, waarvan 181 te Rotterdam en nog eens twaalf uit de buurt van Rotterdam. Amsterdam is tweede op de lijst, maar met slechts achttien patiënten. De meeste Nederlandse patiënten van Bönninghausen consulterden hem voor de eerste maal tussen 1851 en 1857.

Consultatie

In maart 1843 werd Bönninghausen door zijn eerste Rotterdamse patiënt geconsulteerd. Dit was geenszins Bönninghausens eerste Nederlandse patiënt. Twintig anderen waren hem voorgegaan, vanaf augustus 1835. Vier van hen woonden in Overschie. Het is inderdaad mogelijk gebleken om een Overschie-Rotterdam connectie vast te stellen dankzij een door een anonieme auteur geschreven artikel in de Rotterdamse bijdragen over homeopathie, die tussen 1859 en 1861 werden gepubliceerd. Deze auteur, een leek, vertelt de lezer over zijn bekering tot de homeopathie. In januari 1843 was hij 'in familiebetrekking' gekomen met J.G. Lee, plattelandsgeneesheer te Overschie. Toen Lee van de ziekte (waarschijnlijk tuberculose) van zijn nieuwe familielid hoorde, adviseerde hij hem Bönninghausen te Münster te consulteren. Lee vertelde de auteur dat hij de homeopathische geneeswijze al enige tijd zelf beoefende. En inderdaad, onze auteur volgde Lee's advies op en werd door Bönninghausen genezen!

Wie was deze anonieme auteur? Ongetwijfeld Samuel W. van der Velde, Bönninghausens eerste Rotterdamse patiënt, bovendien diens enige patiënt in 1843. Deze Van der Velde, een broodbakker met een behoorlijk inkomen, destijds 26 jaar oud en met een jong gezin, zou later, in 1857, secretaris worden van het bestuur van de toen te Rotterdam opgerichte Vereeniging van Voorstanders der Homoeopathie.

Na Van der Velde volgden vele anderen. Onder hen waren bij voorbeeld de latere voorzitter van de Rotterdamse vereniging, Willem Bouwman, commissionair in granen. En het latere bestuurslid Henricus Nijgh, directeur van de Nieuwe Rotterdamsche Courant, tevens uitgever van diverse boeken over homeopathie. Wie waren verder de patiënten van Bönninghausen? We weten dat ze voor een consult bij Bönninghausen naar Münster of Emmerich, waar hij ook enkele malen zitting hield, moesten reizen dan wel met hem moesten corresponderen: dat wijst erop dat ze ondernemend waren en een behoorlijke opleiding hadden genoten.

Wanneer we hun beroep, of dat van hun echtgenoot of vader, en hun financiële positie bezien, dan is het nauwelijks verrassend dat slechts enkelen van hen tot de onderste lagen van de samenleving kunnen worden gerekend. De meeste patiënten behoorden tot de middengroepen, maar ook de gegoede burgerij was goed vertegenwoordigd. Bijna alle patiënten waren belastingbetalers, hetgeen aangeeft dat ze niet arm waren, al kon hun financiële positie sterk verschillen. Onder hen vinden we ambachtslieden, klerken, winkeliers, bakkers, onderwijzers, ambtenaren, kooplieden, dokters, advocaten, de hoofdcommissaris van politie, commissionairs en reders. Het zal duidelijk zijn: Bönninghausens Rotterdamse clientèle was bepaald geen doorsnee van de Rotterdamse bevolking.

Zaak van de familie

Uit mijn onderzoek blijkt verder dat de homeopathie, evenals de gevestigde geneeskunde, in belangrijke mate een zaak van de familie was. Voorbeeld deed volgen. Dit was trouwens niet alleen het geval in families, maar ook in bepaalde buurten. De verbreiding van de homeopathie in het algemeen en de bekendheid van Bönninghausen in het bijzonder werd daarenboven sterk bevorderd door sleutelfiguren als de (latere) bestuursleden van de Vereeniging van Voorstanders der Homoeopathie te Rotterdam.

Maar de echte held was natuurlijk Bönninghausen zelf. Hahnemanns lievelingsleerling, want dat was hij, vervulde een cruciale rol bij de bevordering van de homeopathische zaak, speciaal in Rotterdam. Zonder deze Nederlands sprekende dokter vlakbij de Nederlandse grens zouden de kansen van de homeopathie toentertijd beduidend minder zijn geweest. Bönninghausen had zelfs nestor van de Nederlandse homeopathie kunnen worden ware het niet dat hij aan Münster was gebonden.

Waarom speciaal Rotterdam in de ban van Bönninghausen en de homeopathie raakte valt moeilijk aan te geven. Ten dele was het een samenloop van omstandigheden, te beginnen met Samuel van der Velde die in 'familietrekking' kwam met de Schiedamse plattelandsgeneesheer Lee, waarna andere patiënten volgden, velen van hen invloedrijk op hun eigen wijze. Er was echter een verdere inspanning nodig om de homeopathie van een meer permanente plaats te verzekeren. Ook ditmaal bleek de Duitse connectie nuttig: het voorbeeld van de Duitse lekenverenigingen ter bevordering van de homeopathie kon zonder meer worden opgevolgd, en Bönninghausen deed er alles aan om de Rotterdamse Vereeniging van Voorstanders der Homoeopathie aan een homeopathische geneesheer te helpen. Het was echter te danken aan de inzet en de financiële draagkracht van Rotterdamse sleutelfiguren dat de homeopathie inderdaad een relatief succesvolle start kon maken in de havenstad.

Zoals gezegd wist de Rotterdamse vereniging drie homeopathische geneesheren aan te trekken. Dat waren in 1857 de Duitsers F.W.O. Kallenbach (1829-1917), zoon van de al in Utrecht praktiserende homeopaat, en A.J. Gruber (1820-1896). In 1859 kwam daar nog de Nederlandse geneesheer S.J. van Roijen (1828-1909) bij, zij het dat hij bij gebrek aan patiënten al na twee jaar naar Groningen vertrok. Gedrieën zetten ook zij zich in voor de homeopathische zaak, onder meer met publikaties. Van Roijen richtte zich zelfs met een brochure tot zijn allopathische collega's om zich te verantwoorden voor zijn ommezwaai naar de homeopathie.

Publikaties

Al met al verschenen er in deze tweede periode zes origineel Nederlandse, de homeopathie propagerende en voornamelijk voor leken bestemde publikaties. Daarnaast werden ook nog enkele vertalingen gepubliceerd, o.a. van het genre 'homeopathische huisdokter'. De tegenstanders van de homeopathie lieten het, met slechts één brochure, vrijwel afweten. Misschien was de uitdaging tot weerwerk inmiddels geringer dan in de jaren rond 1830. De homeopathie was niet langer nieuw, en kennelijk waren niet-homeopathische medici geen hinderlijke concurrentie van homeopathische zijde gaan onder vinden.

Hoewel de vraag naar homeopathische dienstverlening inmiddels was toegenomen, hebben zich in deze periode, waarin de natuurwetenschappelijke geneeskunde in Nederland veld won, ver-

moedelijk zeer weinig Nederlandse gepromoveerde medici tot de homeopathie bekeerd. Mogelijk was Van Roijen de enige, afgezien van twee zonen en twee neven van de oude Schönfeld, die zich eveneens als homeopathisch geneesheer hadden gevestigd, drie in het Groningse, en één in Bentheim. Voor wie de homeopathie niet van huis uit meekreeg, was de overstap niet bepaald voor de hand liggend. Weliswaar stond de toenmalige geneeskundige staatsregeling de uitoefening van een homeopathische praktijk niet in de weg, maar het ontbrak aan stimulansen in de vorm van homeopathische opleidingen en klinieken.

Na het begin van de jaren 1860 bleef het op publicitair gebied vrijwel stil tot aan de jaren 1880, toen de derde periode (ca.1880-ca.1906) van publicitaire activiteit aanbrak, ditmaal wederom in beide kampen, en met tal van publikaties. Bij de huidige stand van het onderzoek valt het moeilijk te beoordelen hoe het de Rotterdamse Vereeniging en de Rotterdamse homeopathische zaak in de tussenliggende periode is vergaan. Ook weten we niet in hoeverre er van de Rotterdamse en ook Utrechtse activiteiten een stimulerende werking is uitgegaan naar andere delen van Nederland.

In 1886 kwam het in ieder geval tot de oprichting van de Vereeniging tot Bevordering van de Homoeopathie in Nederland, met vanaf 1890 een eigen orgaan, het Homoeopathisch maandblad. Voorzitter van de Vereeniging werd de inmiddels te Den Haag gevestigde homeopathisch arts N.A.J. Voorhoeve (1855-1922).

Vereniging

Hoewel, zoals vermeld, het aantal Nederlandse homeopathische artsen in deze periode toenam, bleef hun aantal bescheiden: het waren er in 1900 nog maar veertien. Toch lieten zij danig van zich horen, en ook richtten zij in 1898 een eigen vereniging op: de Vereeniging van Homoeopathische Geneesheeren in Nederland, onder voorzitterschap van S.J. van Roijen, die zich inmiddels in Utrecht had gevestigd.

Niet alleen de homeopathische artsen waren actief, ook leken, onder wie nogal wat leden van de hogere standen en uit de anti-revolutionaire hoek, zetten zich in voor de homeopathische zaak. Met name beijverden ze zich in de jaren 1890 voor de instelling van een homeopathische leerstoel, maar zonder succes. Zelfs de inzet van Abraham Kuyper, de anti-revolutionaire voorman en oprichter van de Vrije Universiteit te Amsterdam, mislukte. Maar een leerstoel was niet het enige waar de homeopaten op mikten. Ze zamelden ijverig geld in om het aankomende homeopaten financieel mogelijk te maken een homeopathische opleiding in het buitenland te volgen - in die tijd doorgaans bij professor Theodor von Bakody (1825-1911) in Boedapest - en zich vervolgens in Nederland te vestigen. Ook werd geld bijeengebracht voor de bouw en inrichting van een homeopathisch ziekenhuis, dat uiteindelijk in 1914 te Oudenrijn zou worden geopend.

Naarmate de homeopaten meer van zich deden horen, zich organiseerden en zelfs, maar dus vergeefs, een homeopathische leerstoel, en daarmee wetenschappelijke respectabiliteit, voor zich opeisten, voelde de tegenpartij zich geroepen om weerwerk te bieden. De Utrechtse hoogleraar pathologie C.A. Pekelharing (1848-1922) en de al genoemde voorzitter van de Vereeniging tegen de Kwakzalverij gingen er halverwege de jaren 1880 fors tegen aan. Volgens Pekelharing was het beginsel van de homeopathie onjuist en haar geneesmethode waardeloos, vandaar dat de aanhang voor de homeopathie onder deskundigen nog steeds zo klein was. Dat de

homeopathie op leken een veel groter aantrekkingskracht had, schreef hij toe aan de manier waarop de homeopathische geneesheer zijn patiënt inwijdt in de behandelingsmethode en hem tot op zekere hoogte zijn helper maakt. 'Zoo wordt de leek op geneeskundig gebied partijgenoot van den arts, geloovig in zekere mate op eigen gezag, terwijl hij zich tegenover den gewonen geneesheer tot een blind vertrouwen moet beperken.' Een interessante observatie van een tijdgenoot!

De Amsterdamse hoogleraar medicijnen B.J. Stokvis (1834-1902) nam een gematigder, maar bepaald niet onkritisch standpunt in. Op verzoek van zijn studenten hield hij in 1887 Voordrachten over homeopathie. Aanbeland bij de tegenwoordige homeopathie merkte hij op dat men van de homeopaten in onze tijd niet kan verwachten dat zij nog alle dwalingen en fantasieën van de meester - Hahnemann dus - als waarheid onderschrijven. Ook zij hebben het licht van de nieuwere wetenschap gezien en genoten, en zij eisen, terwijl zij alleen nog aan de door Hahnemann verkondigde beginselen vasthouden, een plaats onder de natuurwetenschappelijke beoefenaars der geneeskunde. Eigenlijk, zo voegt Stokvis daaraan toe, scheiden de homeopaten van onze tijd zich slechts van hun 'alloopathische kunstbroeders' af op het ogenblik dat zij aan het ziekbed geneesmiddelen voorschrijven. Het similia-principe acht hij echter onbetrouwbaar en het bewijs van de werkzaamheid van de oneindig verdunde doses moet nog worden geleverd. Kortom: ook voor Stokvis was de homeopathie een wetenschappelijke dwaling.

Repliek

Kallenbach uit Rotterdam diende hem van repliek. Natuurlijk was hij het in de kern oneens met Stokvis, maar vervolgens is het aardig om te zien hoe hij met de toegestoken vinger van Stokvis diens hele hand probeert te nemen. Kallenbach stelt zich buitengewoon verzoenend en bescheiden op. Hij geeft toe dat het wetenschappelijk bewijs voor de waarheid van het similia-principe nog ontbreekt, al voegt hij daaraan toe dat zij op goede gronden kan worden afgeleid. Verder is opvallend dat Kallenbach de homeopathie als onderdeel van de algemene geneeskunde wil beschouwen en deze algemene geneeskunde niet langer als 'allopathisch', als het ware als een antipode van de homeopathie, wil betitelen. Een dergelijke bescheiden opstelling vinden we overigens niet bij S.J. van Roijen, die in deze tijd eveneens een reactie schreef.

Dat het allemaal nog niet zo eenvoudig was voor homeopathische artsen bewijst de affaire rond J.I.A.B. van Roijen (1870-1925), zoon van S.J. van Roijen en later de eerste geneesheer-directeur van het Homoeopathisch Ziekenhuis te Oudenrijn. De jonge Van Roijen was in 1896 als homeopathisch arts in Rotterdam aangetrokken. Zijn lidmaatschap van de Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst vormde voor de Afdeling Rotterdam van de NMG aanleiding om een afkeurende motie in stemming te brengen. Die luidde: 'De Vergadering de Homoeopathie niet als bijzondere geneesmethode erkennende, doch haar als irrationeel veroordeelende gaat over tot de orde van de dag.' De motie werd met 47 stemmen voor en negen tegen aangenomen. Daaraan voorafgaand hadden 58 leden zich tegen en zeventien leden voor het roeyement van Van Roijen uitgesproken. Van Roijen hield de eer aan zichzelf en bedankte in een open brief aan de Afdeling Rotterdam voor zijn lidmaatschap. Deze affaire, en de daaropvolgende, niet geslaagde poging van de Rotterdamse afdeling om homeopaten van lidmaatschap van de NMG te laten uitsluiten, leidden uiteraard tot veel verontwaardiging onder de homeopaten.

Al met al bleef de animo voor 'bekering' tot de homeopathie van medische zijde ook in de laatste decennia van de vorige eeuw gering. Anders dan in de beginperiode kan dit niet mede worden toegeschreven aan ongunstige concurrentieverhoudingen op de medische markt, aangezien het reguliere aanbod in verhouding tot het bevolkingsaantal was teruggelopen, terwijl de vraag naar homeopathische artsen was gestegen. Een verklaring van het betrekkelijk laag blijvende aantal homeopathische artsen kan eerder worden gezocht in de inmiddels overwegend natuurwetenschappelijke oriëntatie van de medische opleidingen in Nederland en de onmogelijkheid om in Nederland een homeopathische opleiding te volgen. De instelling van een homeopathische leerstoel had deze laatstgenoemde barrière kunnen wegnemen, maar, zoals gezegd, zover kwam het niet.

De pogingen van de Vereeniging tot Bevordering van de Homoeopathie in Nederland om medici te stimuleren tot en te helpen bij hun overgang naar de homeopathie droegen zeker bij tot een geleidelijke toename van het homeopathische artsenbestand, maar het was, zoals gezegd, een bescheiden toename. We moeten ons ook realiseren dat artsen, indien ze voor de homeopathie kozen, marginalisering in de medische wereld riskeerden, zoals de affaire Van Roijen in Rotterdam aantoonde. Vanuit hun medische carrière en reputatie bezien was een keuze voor de homeopathie dan ook nauwelijks een verstandige stap. Dit was het dilemma waar medici en medische studenten mee werden geconfronteerd. Medische deviatie had haar prijs, en slechts enkele Nederlandse medici waren bereid deze prijs te betalen.

Zwakheid

Daar kwam nog het volgende bij. De zwakheid van de Nederlandse homeopathie bestond er vermoedelijk uit dat zij geen duidelijk alternatief bood. Zij werd veeleer gekenmerkt door een neiging tot compromis, tot aanpassing, dan door conflict met de orthodoxe geneeskunde. De repliek van Kallenbach op de voordrachten van Stokvis is hier een markant voorbeeld van. Deze neiging tot compromis droeg er nog eens extra toe bij dat slechts weinig medici zich tot de homeopathie bekeerden: zij riskeerden marginalisering door een medische grens over te steken die toch al vaag was geworden. De orthodoxe geneeskunde was immers 'milder' en effectiever geworden, terwijl de onderscheidende kenmerken van de homeopathie niet bepaald vurig werden benadrukt.

In die situatie lag het dan ook minder voor de hand om de homeopathie boven de 'allopathie' te verkiezen. Er was minder aanleiding om het falen van de 'allopathie' tegenover de successen van de homeopathie te stellen, en derhalve homeopaat of patiënt van een homeopaat te worden. Dit kan, te zamen met de Nederlandse geneigdheid tot compromis, bijdragen tot een verklaring van de al met al geringe populariteit van de homeopathie in Nederland.

Dat neemt natuurlijk niet weg dat de homeopathie wel degelijk in de laatste decennia van de vorige eeuw aan aanhang onder leken won. Een verschijnsel dat zich ook in onze eeuw vanaf de jaren zeventig heeft voorgedaan. Zowel aan het eind van de vorige eeuw als in de afgelopen decennia van onze eigen eeuw was het trouwens niet alleen de homeopathie die als een welkom alternatief of een welkome aanvulling op de gevestigde geneeskunde werd beschouwd. Eind vorige eeuw was bijvoorbeeld ook de natuurgeneeskunde in opkomst, het spiritisme vierde hoogtij, en ga zo maar door. Romein heeft die tijd treffend getypeerd als de periode van de honderd en een profeten, en van de kleine geloven. Iets soortgelijks zien we ook in

onze eigen tijd, zij het met een ten dele andere invulling. Zou in beide perioden een overspannen verwachting van wat de wetenschap voor de mensheid vermag te doen, een romantische tegenreactie, een afkeer van 'intellectualisme' en in ieder geval verzet tegen de autoriteit van de gevestigde geneeskunde hebben opgeroepen?

Marijke Gijswijt-Hofstra (7 oktober 1995).
Universiteit van Amsterdam

Amalgamitis

Willem Chivas¹

Enkele gedragsregels voor tandartsen:

01. De tandarts zal, zelf en tezamen met zijn collega's en andere hulpverleners, de tandheelkundige volksgezondheid bevorderen en daarmee bijdragen aan de doelstelling van de gezondheidszorg als geheel.

02. De tandarts zal, ook wanneer hij niet beroepshalve optreedt, zich zodanig gedragen dat het vertrouwen in het beroep niet wordt geschaad.

18. Met inachtneming van de onzekerheden die de uitoefening van zijn beroep meebrengt, zal de tandarts de patiënt op voor hem begrijpelijke wijze (blijven) informeren omtrent de diagnose, therapie, daaraan verbonden risico's, andere behandelingsmogelijkheden en prognose.

43. De tandarts die zijn mening omtrent tandheelkundige vraagstukken in het openbaar kenbaar maakt, dient daarbij zorgvuldigheid in acht te nemen, in het bijzonder met betrekking tot het belang en het aanzien van de professie.

Amalgamitis is een zuiver psychische aandoening die mij vrijwel dagelijks bezoekt. De symptomen zijn multivariabel. Het veroorzaakt regelmatig ernstige overproductie van het bijnierschors-hormoon adrenaline, geeft aanleiding tot het de ogen ten hemel slaan en diep zuchten, draagt bij tot stemverlies door overbelasting van de stembanden en verlaagt het produktieniveau aanzienlijk.

Op basis van een intens beleefd geloof blijven enkele collega's hardnekkig bezig met het ondermijnen van het welzijn en welbevinden van hele bevolkingsgroepen. Daarbij ondervinden zij steun van patiëntengroepen die hun psychisch lijden eindelijk kunnen onderbrengen en worden welwillend terzijde gestaan door charlatans die met de Derde Amalgaamorlog een prettige verhoging van hun praktijkomzet gerealiseerd zien.

Lijdzzaam ziet de professie toe. Laat zich vooral onbetuigd. Buigt veelal me met de wind die ook in het recente verleden waaide en de drinkwaterfluoridering torpedeerde. Dat inmiddels tandpasta's zonder fluoride een zeldzaamheid zijn geworden en de fluoride-inname volkomen is ingeburgerd ten spijt.

De groep van fanatieke gelovers en hun handenwrijvende navolgers blijven ongestraft en helaas behoorlijk succesvol verkondigen dat water, mits op juiste wijze linksdraaiend geroerd, een zeer

selectief geheugen bezit. Honderden keren verdund. Geen molecule meer aantoonbaar aanwezig. Toch bezit het water nog de informatie van de ergens toegevoegde stof. Niet van het glas van de capsule, niet van het roerstaafje, niet van de verontreinigingen uit de lucht, niet van stoffen waar het in een vroeger bestaan mee in aanraking kwam, nee, uitsluitend van de stof die de homeopaat toevoegde, hebben de watermoleculen informatie vast weten te houden.

Een glazen capsule met inhoud kan volgens deze gelovigen informatie verschaffen over allergieën. Mits omvat door een koperen kokertje en gehouden in de linkerhand en via een magisch draadje door het toverdoosje van Voll verbonden met een koperen staafje in de rechterhand zal het fantastische geheugen van de watermoleculen door Zeigerabfall aangeven dat voor de desbetreffende stof overgevoeligheid bestaat.

Ook zien deze gelovigen kans om in de vochtige mondholte stroommetingen vast te stellen. Stroompjes die de meest eigenaardige afwijkingen weten te bewerkstelligen en waartegen aardstralenkastjes geen verweer bieden.

Maar de nieuw loot aan de stam van Yin en Yang is de giftigheid van kwik. Bij liters stroomt het uit al die verschrikkelijke vullingen. Talloze aandoeningen worden door dat sluipende gif, als derde op de lijst van meest afschuwelijke giften, veroorzaakt. Dat een halve makreel als net zoveel van dit levensontwrichtende materiaal bevat als per jaar uit zestien amalgaamkronen weet te ontsnappen, past niet in de beeldvorming.

En niemand die zich schijnt te realiseren dat deze gelovigen, beroepsgenoten veelal, de gezondheid van de bevolking ernstig ondermijnen. Geen hond die boos opstaat en wijst op wat door de WHO als gezondheid wordt gekenmerkt en door deze gelovigen zo schandelijk wordt ondermijnd. Geen inspecteur van volksgezondheid die zich maar zelfs lijkt af te vragen of deze beroepsgenoten mogelijk immoreel bezig zijn. Geen beroepsorganisatie die zich geroepen lijkt te voelen om het als haar plicht te zien deze ondermijners van de gezondheid tot de orde te roepen door ze te wijzen op de gedragsregels.

De anti-amalgaamterreur woekert gestaag voort. Gehersenspoelden verenigen zich in stichtingen ter bestrijding van amalgaam. Een amalgaamvrij Nederland. Nu.

Oklahoma? Tokio? Wachten op de eerste aanslag door hen die hun fysiek lijden toeschrijven aan die misdadige amalgaamvullingen? Dan elkaar eens aankijken en vragen waar dat zinloze geweld vandaan is gekomen? Of dat maar zien te voorkomen door, gecontraïndiceerd of niet, amalgaam te vervangen door composiet, keramische inlays, porseleinen kronen, extracties², mishandeling, malpraxis?

Hunkerend zie ik uit naar het boek van Schuurs en Davidson.³ Zullen zij een antwoord voor de professie weten te formuleren in hun 'Amalgaam, de feiten'? Zal op basis van hun informatie Van Foreest⁴ stappen durven en kunnen ondernemen? Zal daarmee de idiotie van de anti-amalgamisten kunnen worden aangetoond? Kunnen de professionelen daarmee voldoende uit de voeten om schrijnend leed (zie de casus hierna) te voorkomen? Helaas ben ik geen gelovige. Bidden helpt mij niet. Maar hopen kan ik wel. Hopen dat de informatie over risico's genuanceerder zal kunnen worden. Dat gezonde publieksinformatie zal kunnen voorkomen dat.....

Armand

Armand liep al aardig tegen de veertig. Hij vond dat zijn bestaan wat belast werd met allerlei onaangename kwaaltjes. Bovendien was zijn winkeltje onlangs door een faillissement aan zijn invloed ontsnapt en ook zijn partner had zich aan zijn invloedssfeer onttrokken. Een tandarts had met een enkele blik in de mond voldoende gezien. Allemaal amalgaam. Geen wonder dat Armand er wat labbekakkerig bijliep. En omdat Armand hem onlangs nog zo aardig had geholpen met het opknappen van de tuin kon het nog voor een relatief zacht prijsje ook. Drie afspraken waren voldoende om al het amalgaam te verwijderen en te vervangen door meesterlijk composiet. Fluitje van een cent. Armand had nog mazzel ook. Die brug in die linker onderkaak kon blijven zitten. Dat de curve van die brug nogal oneigenlijk diep was vanwege de blinde aanpassing aan de eerder uitgezakte antagonist mocht niet deren. Werd waarschijnlijk ook niet als probleem onderkend.

Nog geen jaar geleden waren dus die witte vullingen erin geplakt. Nee, echt mooier was het er niet op geworden. Veel last had hij eigenlijk pas gelijk daarna gekregen. Kwam door een rotte kies rechtsonder. Maar ook nadat die was behandeld bleef het orale ongemak. Gevoeligheid hier en daar. Veel last van draadjes tussen de kiezen. Echt bijten kon ook hinderlijk zijn. Maar het meest had hij toch geleden onder het zuchten, het ogen ten hemel slaan en de blik van mededogen die sprak uit de ogen van de nieuwe tandarts.

Die tandarts⁵ wilde de gedragsregels niet overtreden. Mocht van zichzelf geen opvatting over zijn voorganger formuleren. Hij paste een truc toe. Even een bandrecordertje erbij. 'Ik spreek even dat bandje in. Meld ik alles wat ik zie. Hoef ik niet steeds alles gelijk

op te schrijven. Kan ik later, als ik over de röntgenopnamen kan beschikken, het bandje afluisteren en waar nodig notities maken. Dan zal ik je binnenkort een behandelplan sturen en daar een kostenbegroting bij doen. Dan kun je, indien je wenst, bellen voor afspraken. Oké?'

Na het inspreken van de gebitsstatus werden acht röntgenopnamen gemaakt.⁶ De begroting voor de totale behandeling bleef net even onder de tienduizend gulden steken. Wie zal nog beweren dat een anti-amalgaamlobby schadelijk zou kunnen zijn voor een gezonde praktijkvoering?

Noten van de redactie.

1. De auteur is tandarts en publiceerde dit artikel eerder in de rubriek Ergemissen van *De Tandartspraktijk* van augustus 1995. Het artikel wordt hier met zijn instemming afgedrukt.

2. Extracties: het trekken van kiezen of tanden.

3. Dit boek is inmiddels verschenen: ISBN 90 6759 019 3. Een van de laatste zinnen van het 282 pagina's tellende boek luidt: 'Sommigen zijn niet bereid de risico's van amalgaam, die grotendeels vermeend zijn, te nemen, maar wel die van andere vulmaterialen, waarbij al te makkelijk voorbij wordt gegaan aan het gegeven dat deze ook nadelen hebben en hun onschadelijkheid evenmin voor honderd procent bewezen is.'

4. Jhr. J.D. van Foreest is tandheelkundig inspecteur voor de Volksgezondheid. Hij huldigt een slap en betreurenswaardig 'genuanceerd' standpunt m.b.t. de amalgamitis en treedt niet op tegen tandartsen, die op onjuiste indicaties amalgaamvullingen verwijderden op advies van alternatieve genezers. (*Zie Ned. Tandartsenblad* 50/21/1995, p.1081)

5. De auteur bedoelt hier zichzelf.

6. Bij het artikel werden acht röntgenopnamen van het gebit afgedrukt. Deze beelden spreken voor ingewijden voor zichzelf: het gebit is praktisch geruïneerd. Voor onze lezers, die in meerderheid de foto's toch niet kunnen 'lezen', is in plaats daarvan gekozen voor afbeelding van een gravure van Lucas van Leyden, die een leerzame, nog altijd actuele boodschap bevat.

Onderschrift bij de gravure: 'De Tandmeester' van Lucas van Leyden.